

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
Bir Sorunun Cevabı

Soru: *“Aranızdan, Hayr’a [İslam’a] dâvet eden, ma’rufu emreden ve münkerden nehyeden bir ümmet bulunsun. İşte onlar kurtuluşa erenlerin ta kendileridir!”* [Âl-i İmrân 104] âyet-il kerîmesinin tefsirini ve âyette geçen [مِنْ] (min) harfinin nasıl [تَبْعِيض] (teb’îd – bazılaştırma/kısımlaştırma) anlamına geldiğini tedrîs ederken, âyetteki Allahu Te’alâ’nın, [وَيَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ] *“ma’rufu emreden ve münkerden nehyeden”* kavli dikkatimi çekti. Buradaki amel, yani emr-i bi’l ma’rûf ve nehy-i an’il munker işi tüm Müslümanlardan talep edilmektedir, dolayısıyla fertler tarafından yapılması da mümkündür, cemaatler tarafından yapılması da mümkündür. O halde neden biz bu amelin, Müslümanlar arasında kâim olan kitleleşmiş bir cemaat gerektirdiğini söylüyoruz ki [مِنْ] (min) harfi teb’îd için olabilsin?

Ayrıca [مِنْ] (min) harfinin teb’îdî (bazılaştırıcı) ve beyânî (açıklayıcı) olan halleri kimi zaman birbiriyle karıştırılmaktadır. Acaba Araplar dillerinde, bunları apaçık bir biçimde ayırt etmek üzere [مِنْ] (min) harfinin teb’îdî ve beyânî hallerine eşlik eden edatlar koymamışlar mıdır?

Bu hususu açıklığa kavuşturmanızı ricâ ediyorum, Cezâkumullahu Hayr (Allah sizleri hayırla mükâfatlandırsın.)

Cevap: Muhakkak ki [مِنْ] harfi pek çok mânâyâ gelir. Bunlardan bazıları:

1. [تَبْعِيض] (Teb’îd) için: Meselâ; مِّنْهُمْ مَّنْ كَلَّمَ اللَّهَ *“(Allah) onlardan bir kısmı ile konuşmuş...”* [el-Bakara 253] Yani bazıları ile. Meselâ; لَنْ تَتَّالُوا الْبِرَّ حَتَّى تُنْفِقُوا مِمَّا تُحِبُّونَ *“Sevdiklerinizden infâk etmedikçe birre (iyiliğe) asla erişemezsiniz.”* [Âl-i İmrân 92] Yani sevdiklerinizin bazılarından.
2. [بَيَان] (Beyân) için: Meselâ; فَاجْتَنِبُوا الرِّجْسَ مِنَ الْأَوْثَانِ *“O halde putlardan olan pislikten sakının.”* [el-Hacc 30] Meselâ; يَحْلُونَ فِيهَا مِنْ أَسَاوِرَ مِنْ ذَهَبٍ *“Onlar orada, altından olan bileziklerle bezenirler.”* [el-Hacc 23]

Çoğu kez bu iki mânâ, yani teb’îd ve beyân mânâları arasında karışıklık meydana gelmektedir, ancak kelâmın siyâkı ve karîneleri, kastedilen mânâyı açıklığa kavuşturur.

Şimdi bu âyet-il kerîmeye bakalım:

“Aranızdan, Hayr’a [İslam’a] dâvet eden, ma’rufu emreden ve münkerden nehyeden bir ümmet bulunsun. İşte onlar kurtuluşa erenlerin ta kendileridir!” [Âl-i İmrân 104]

Birincisi: Âyet-il kerîmenin siyâkı (geliş biçimi) bakımından, öncesi ve sonrası, yani bir önceki ve bir sonraki âyet-il kerîmelerde hitâbın başladığı lafız bakımından;

Âyetler şöyledir:

“Hep birlikte Allah’ın ipine (İslâm’a) sımsıkı sarılın.” (103) ... *“Aranızdan bir ümmet bulunsun”* (104) ... *“Parçalanıp tefrikaya ve ihtilâfa düşenler gibi olmayın.”* [Âl-i İmrân 103-105]

Bir önceki âyette hitâbın başladığı lafız [وَاعْتَصِمُوا] “Sımsıkı sarılın” cemî (çoğul) içindir. Bir sonraki âyette hitâbın başladığı lafız [وَلَا تَكُونُوا] “Olmayın” da cemî içindir. Ancak iki cemî arasında vârit olan mevzubahis âyette hitâbın başladığı lafız [وَلْتَكُنْ] “olsun/bulunsun” ise müfrededir (tekildir), [وَلْتَكُونُوا] “olsunlar/bulunsunlar” şeklinde cemî değildir.

Lügat fıkhında ise siyâk bu şekilde yani önce cemî, sonra müfred, sonra yine cemî şeklinde farklılaşırsa, bu demektir ki öncesinden ve sonrasında başka şekilde olduğu halde kastedilen mânâ, müfred lafız ile hitâba başlanmasıdır.

Önceki âyette hitâp, (Allah’ın ipine sımsıkı) sarılmaları için tüm Müslümanlara yönelik olarak cemî lafız ile başlamıştır. Sonraki âyette de hitâp, parçalanmamaları için tüm Müslümanlara yönelik olarak cemî lafız ile başlamıştır. İkisi arasındaki âyette ise Müslümanlara yönelik olarak müfred lafız ile, yani tüm Müslümanlara yönelik olmayarak başlamıştır.

Burada şöyle denilmez: “Niçin biz, [وَلْتَكُنْ] “olsun/bulunsun” lafzı için müfred lafızdır diyoruz? Oysa bu lafız, [أُمَّة] “ümme” lafzına dönmektedir. Ümme ise cemaattir, yani fert değildir.”

Bunun cevabı şudur: Biz, hitâbın başlamasına ilişkin lafzî yönden bahsediyoruz, tâbi olan ise lafza etki etmez. Meselâ;

[هَذَا فَوْجٌ] “İşte bu ... bir topluluktur.” [Sâd 59] Bu âyetteki [فَوْجٌ] “topluluk” lafzı, fertten fazlasıdır. Ancak bu demek değildir ki buradaki [هَذَا] lafzı, cemî bir lafız haline geldi. Bilakis o, kendisine cemaat mânâsı tâbi olsa da müfred bir lafız olarak kalır. Kezâ ben sana desem ki: “Allah sizlere faziletli bir âlim ikrâm etmiştir.” Buradaki “sizler” lafzı, kendisine “faziletli âlim” gibi fert mânâsı tâbi olsa da cemî bir lafızdır.

İşte [وَلْتَكُنْ] “olsun/bulunsun” lafzı da böyledir ve müfred bir lafızdır. Zira âyet, [وَلْتَكُنْ مِّنْكُمْ أُمَّةٌ] “Aranızdan bir ümme olsun/bulunsun” şeklindedir ve [تَكُونُوا أُمَّةً] “Bir ümme olun” şeklinde değildir.

Yine [أُمَّةٌ] lafzına uygun düşmesi için hitâbın müzekkerinin yada müennesinin de bunda etkisi yoktur. Zira bu, müfred bir lafız olarak kalır, [وَلْتَكُونُوا] “olun/bulunun” şeklinde cemî olmaz.

Bizler burada lafzî yönü, yani kelâmın tertibini ele alıyoruz. Zira mevzu, mezkûr üç âyette hitâbın başladığı üç lafız bakımından kelâmın tertibinin, [وَاعْتَصِمُوا], [وَلْتَكُنْ], [وَلَا تَكُونُوا] şeklinde farklılaşmasına mütealliktir.

Kelâmın tertibinin nasıl farklılaştığını netleştirmek için, meselâ Allahu Te’alâ’nın şu kavline bak: لَيْسَ الْبِرُّ أَنْ تُولُوا وَجُوهَكُمْ قِبَلَ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ وَلَكِنَّ الْبِرَّ مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ... وَالْمُؤْمِنُونَ بَعْدَهُمْ إِذَا بَرَّ (iyilik), yüzlerinizi doğu ve batı tarafına çevirmeniz değildir. Asıl birr (iyilik), o kimselerin yaptığıdır ki onlar, Allah’a ve Âhiret Günü’ne îmân ederler... ve onlar, ahitleştiklerinde ahitlerine vefâ gösterenlerdir, zorlukta, sıkıntıda ve savaş anında sabredenlerdir.” [el-Bakara 177]

Mülâhaza edersin ki burada [لَكِنَّ] (lâkinne) lafzının haberi merfûdur ve böylece [وَالْمُؤْمِنُونَ] “vefâ gösterenler” kelimesi de merfû olarak gelmiştir. Ancak bir sonrakinde mansûb bir kelime vardır: [وَالصَّابِرِينَ] “sabredenler”. Dolayısıyla bu, [لَكِنَّ] (lâkinne) lafzının haberinden değişik bir lafızla ve kezâ ma’ tûfun aleyh (üzerine atfedilen) [وَالْمُؤْمِنُونَ] “vefâ gösterenler” kelimesinden değişik bir lafızla

gelmiştir. İşte lügat fıkında kelâmın tertibindeki bu farklılaşma; şânlarının yüceliğinden ve kendilerinden öncekilerden daha fazla methe lââyık olmalarından dolayı, kast edilenin nasb [وَالصَّابِرِينَ] “sabredenler” olduğu, yani kelâmın tertibinin sıra onlara gelince farklılaşmasının, kendilerinden önce sıralananlardan farklı olarak, onları kastedilen kimseler haline getirdiği anlamına gelir... İşte fasîh Arapça’da kelâmın tertibinin her farklılaşmasında böyle olur. Dolayısıyla lügat fıkında böyle bir anlam kazanır.

İşte bu bakımdan, söz konusu âyet-il kerîmede kelâmın tertibinin farklılaşarak gelmesi, kast edilenin orta âyetteki hitâp olduğu anlamına gelir, bu da bir öncesindeki ve bir sonrasındaki hitâptan farklılaştığı içindir. Dolayısıyla bu, herkese yönelik bir hitap değildir, bilakis onlardan bazıları içindir. Yani bu siyâka göre [من] harfi, teb’îd içindir, beyân için değildir.

İkincisi: Âyet-il kerîmenin mevzusu bakımından;

Muhakkak ki emr-i bi’l ma’rûf ve nehy-i an’îl munker işi, bütün fertler tarafından değil, ancak muktedir fertler tarafından gerçekleştirilir. Bununla birlikte âyet, sırf emr-i bi’l ma’rûf ve nehy-i an’îl munkerden ibâret değildir. Öyle bile olsaydı, hem bütün fertler tarafından yapılması mümkün olurdu, hem de hitâp herkese yönelik olurdu. Lâkin âyet, emr-i bi’l ma’rûf ve nehy-i an’îl munkerin yanı sıra Hayr’a (İslâm’a) dâveti de emretmiştir.

Âyetteki [يَدْعُونَ إِلَى الْخَيْرِ] “Hayra dâvet ederler” lafzındaki [الْخَيْرِ] (el-hayr) İslâm’dır. [الْخَيْرِ] (el-hayr)’ın [لِ] (el- / elif ve lâm) ile birlikte gelmiş olması, bunun genel olduğu, yani “İslâm’ın tümü” olduğu anlamına gelir. İslâm’ın tümü ise ibâdetleri ve muâmelâtı kapsadığı gibi, ukûbâtı ve hadleri de kapsar, kezâ bunları tatbîk eden devleti de kapsar... Mâdem ki “İslâm’ın tümü” hükümleri tatbîk etmek üzere Devleti yani Halîfeyi de kapsar ve Hilâfet’i kurmak ferdî amel ile mümkün olmaz, bilakis bir kitle gerektirir -ki bu, gâyet açıktır- o halde âyet, devletini ikâme ederek İslâm’ın tümüne dâvet etmek ve mârufu emredip munkerden nehyetmek üzere Müslümanlar arasından kitleleşmiş bir cemaat mânâsıyla bir “ümme” kurulmasını vâcip kılar.

Kayda değerdir ki İslâm’ın tümünün tatbîki devletsiz gerçekleşmez. Zîra şer’î hükümler arasında, salâh ve sıyâm gibi fertlerin yapabilecekleri vardır... kezâ hadler gibi, tatbîki için bir İmâm’ın yahut Halîfe’nin varlığını kaçınılmaz kılanlar vardır... Dolayısıyla İslâm’ın tümüne dâvet, Hilâfet’in ikâmesi demektir ve bu da cemâî amel, yani kitlesel amel gerektirir, fertlerin amelini değil!

Burada şöyle denilmez: “Devletin kurulması için dâvet, devletin kurulması için amel etmekten başkadır. Zîra devletin kurulması için amel etmenin, kitleleşmiş bir cemaat gerektirdiği doğrudur, ancak devletin kurulmasına dâvet bir cemaat gerektirmez, bilakis fertler tarafından da yapılır.”

Böyle denilmez, çünkü devletin ikâmesine dâvet, ikâmesi için çalışmaktan asla ayrılmaz. Zîra İslâm’da dâvet, amelden munfasıl bir fikir jimnastiği değildir. Muhakkak ki devletin ikâmesine dâvet, ikâmesi için amel etmeyi zorunlu kılar ve asla ondan ayrılmaz. İşte Rasûlullah [SallAllahu Aleyhi ve Sellem] de böyle yaptı: Dâvet etti... Amel etti... Nusret talep etti... ve Devlet’i ikâme etti... İşte biz de Rasûl [SallAllahu Aleyhi ve Sellem]’e iktizâ ederek dâvet ediyoruz ve aynı metotla amel ediyoruz... ki Allah’ın izniyle Devlet’i ikâme edebilelim.

Böylece âyetin mevzusu, yani İslâm'ın tümüne dâvet, bu hitâbı, kitleleşmemiş fertler halindeki Müslümanlara yönelik kılmaz. Çünkü Devlet'in ikâmesi, bir cemaat dâhilinde kitleleşmemiş halde çalışan fertlerin dâvetiyle gerçekleşmez, bilakis bu amel üzere muktedir Müslümanlar arasından kitleleşmiş bir cemaat dâhilinde çalışanların dâvetleriyle gerçekleşir. Dolayısıyla [من] harfi, teb'îd için olur, beyân için olmaz.

Üçüncüsü: Lügat bakımından;

Lügat âlimlerinin zikrettiği bazı hususlar vardır ki bunlar, beyânî olan [من] harfini diğer türlerinden ayırt etmeye delil olurlar. Bu hususlardan üç alâmet, beyânî olan [من] harfine delâlet eder ve bunlar teb'îdî olan [من] harfi ile birlikte bulunmaz. Bunlar;

1. Beyânî olan [من] harfinin ilk alâmeti, kendisinden sonra haber verilenin (el-ihbâr), kendisinden öncekine uygun düşmesidir. Meselâ; فَاجْتَنِبُوا الرِّجْسَ مِنَ الْأَوْثَانِ “O halde putlardan olan pislikten sakının.” [el-Hacc 30] Burada [الأوثان] “putlar”, [الرجس] “pislik” hakkında bir haber olmaya elverişlidir. Dolayısıyla şöyle diyebilirsiniz: pislik putlardır (pis putlar). Meselâ; أَسْأَلُكَ مِنْ ذَهَبٍ “altından olan bilezikler” [el-Hacc 23] Burada da [ذَهَبٍ] “altın” kelimesi, [أَسْأَلُكَ] “bilezikler”in haberi olmaya elverişlidir. Dolayısıyla şöyle diyebilirsiniz: bilezikler altındır (altın bilezikler).

“Aranızdan bir ümmet bulunsun.” [Âl-i İmrân 104] Burada [من] harfinden sonra gelen ise, muhâtap olan [كُم] (kum - sizler) zamiridir, öncesinde de [كَانَ] (kâne)'nin kardeşlerinden olan [وَلْتَكُنْ] “olsun/bulunsun” vardır. [كُم] (kum) zamiri ise öndeki [كَانَ] (kâne)'nin haberi olmaya uygun düşmez, bilakis ona isim olmaya uygun düşer, yani [لَتَكُنْ أُمَّةٌ] “sizler bir ümmet olun” anlamındadır. Binâenaleyh burada [من] beyân için olmaz.

İşte bu, birinci alâmettir.

2. İkinci alâmet: [من] edatı ve mecrûru; öncesindeki ma'rife (belirli, ال (el-) takısı alan) olduğu zaman hâl konumunda ve öncesindeki nekira (belirsiz, ال (el-) takısı almayan) olduğu zaman na't (sıfat) konumunda olur.

Meselâ; أَسْأَلُكَ مِنْ ذَهَبٍ “altından olan bilezikler” [el-Hacc 23] Buradaki [مِنْ ذَهَبٍ] “altından olan” vasıf/sıfat konumunda olmaya elverişlidir. Dolayısıyla dersin ki bu bilezikler altındandır ve benzeri. Çünkü [أَسْأَلُكَ] “bilezikler” nekiradır.

Meselâ; فَاجْتَنِبُوا الرِّجْسَ مِنَ الْأَوْثَانِ “O halde putlardan olan pislikten sakının.” [el-Hacc 30] Buradaki [مِنْ الْأَوْثَانِ] “putlardan olan” lafzı, [الرجس] “pislik” için hâl konumunda olmaya elverişlidir. Çünkü ma'rifedir. Dolayısıyla dersin ki “Put halindeki/şeklindeki pislik, münker bir şeydir.” Zira [وَتَأْتِ] “put”, bu muayyen pisliğin şekli için bir beyândır.

Şöyle denilmez: “[وَتَأْتِ] “put” lafzı câmid (çekimsiz) bir lafızdır. Dolayısıyla temyîz için olmaya daha yakındır ve hâl değildir. Çünkü hâl, müştak (türemiş) bir vasıftır.” Hayır, böyle denilmez, iki husustan dolayı:

Birincisi; Hâl'in genellikle müştak bir vasıf olduğu doğrudur. Meselâ; فَخَرَجَ مِنْهَا خَائِفًا “(Mûsa) oradan korkarak çıktı.” [el-Kasas 21] Meselâ; وَأَرْسَلْنَاكَ لِلنَّاسِ رَسُولًا “Seni insanlara Rasûl olarak gönderdik.” [en-Nisâ 79] ... Lâkin hâl, bazen câmid bir lafız olarak gelir. Meselâ; [يَعْنِي مَدًا بِدِرْهَمٍ] “Onu bir

dirheme vadeli olarak sat.” Burada [مَدًا] “vadeli olarak” lafzı hâldir. Kezâ; [كَرَّ زَيْدٌ أَسَدًا] “Zeyd aslan gibi saldırdı.” Burada [أَسَدًا] “aslan gibi” lafzı hâldir... Lâkin hâl, genellikle müştaktır.

Benzer şekilde temyîz de genellikle câmid olarak gelir. Meselâ; [عِشْرُونَ دِرْهَمًا] “yirmi dirhem” ve [رِطْلًا] “bir rıtl [130 dirhemlik bir sıvı ölçü birimi] zeytinyağı” ... Ancak nadiren müştak olarak da gelir. Meselâ; [لِلَّهِ دَرَّةٌ فَارِسًا] “Allah vergisi, (MaşâAllah) ne süvari böyle!” ve [لِلَّهِ دَرَّةٌ رَاكِبًا] “Allah vergisi, (MaşâAllah) nasıl bir atlı öyle!”

Birinci husus budur. Her câmid, temyîz olacak ve hâl olmayacak diye bir zaruret yoktur.

İkincisi ve daha önemlisi şudur; hâl, sahibinin biçiminin beyânı içindir, yani onun biçimlerinden bir biçimdir ve onu başkasından temyîz etmek için ondan munfasıl değildir.

Meselâ; [عِشْرُونَ دِرْهَمًا] “yirmi dirhem.” Buradaki [دِرْهَمًا] “dirhem” lafzı temyîzdir. Çünkü bu, [عِشْرُونَ] “yirmi” lafzının biçimini beyân etmez, bilakis [عِشْرُونَ] “yirmi” lafzını, kendisi haricindekilerden temyîz eden başka bir şeydir. Meselâ; [رِطْلًا زَيْتًا] “bir rıtl zeytinyağı.” Buradaki [زَيْتًا] “zeytinyağı” lafzı temyîzdir. Çünkü zeytinyağı, rıtlın bir biçimi değildir, bilakis bu, rıtlıdan munfasıl başka bir şeydir ve ancak onu temyîz eder.

Oysa الرَّجْسَ مِنَ الْأَوْثَانِ “putlardan olan pislik” [el-Hacc 30] kavlindeki [وَتَنًا] “put”, [الرَّجْسَ] “pislik”in biçimini beyân içindir. Zira buradaki [الرَّجْسَ] “pislik”, [وَتَنًا] “put”tur. Dolayısıyla [دِرْهَمًا] “dirhem”in [عِشْرُونَ] “yirmi”den, [زَيْتًا] “zeytinyağı”nın [رِطْلًا] “rıtl”dan apayrı olmasından farklı olarak, buradaki [وَتَنًا] “put”, [الرَّجْسَ] “pislik”ten başka apayrı bir husus değildir.

İşte ikinci alâmet budur.

Söz konusu âyet-il kerîmede ise [مِنْ] edatı ve mecrûrundan önce, [وَلَتَكُنَّ] “olsun/bulunsun” kelimesi vardır ve oradaki zamir, [أُمَّةً] “ümmet”e, yani nekiraya döner. Dolayısıyla [مِنْكُمْ] “sizden/içinizden” lafzı, [أُمَّةً] “ümmet” lafzı için na’t (sıfat) konumunda olmaya elverişli değildir.

Burada şöyle denilmez: “[أُمَّةً] “ümmet” lafzı ma’rifedir. Çünkü mevsuf (vasıflı) bir nekiradır.” Oysa mesele, [أُمَّةً] “ümmet”in ma’rife yahut nekira olması değildir. Bilakis [أُمَّةً] nekira olarak görülünce na’t olur ve [أُمَّةً] ma’rife olarak görülünce hâl olur şeklinde [مِنْ] ve mecrûrunun salâhiyeti hakkındadır. Buradaki [مِنْكُمْ] lafzı [أُمَّةً] lafzı için ne hâl olmaya, ne de na’t olmaya elverişlidir. Dolayısıyla [أُمَّةً] lafzı ne olarak görülürse görülsün, ister nekira ister ma’rife, [مِنْ] ve mecrûru ne na’t olmaya, ne de hâl olmaya elverişlidir. Şu halde mesele, [مِنْ] ve mecrûrunun salâhiyeti hakkındadır ki [أُمَّةً] ma’rife olunca hâl olsun yahut [أُمَّةً] nekira olunca na’t olsun, yoksa mesele [أُمَّةً] lafzının ma’rife yahut nekira haline getirilmesi değildir.

Bununla birlikte, her ne kadar konu, nekirayı ma’rife yapan vasıf hakkında olsa da, mevzubahis bu değildir. Lâkin derim ki nekirayı ma’rife yapan vasıf, özel bir vasıftır, genel bir vasıf değildir. Meselâ desem ki: “Bir adam gelip malını satmak için pazarda bağırmaya başladı.” Buradaki vasıf, “adam” kelimesini ma’rife yapmaz, bilakis nekira olarak kalır. Çünkü bu vasıf, pazarda malını satmak için bağırın herkes için geneldir, yoksa muayyen bir adama hâs değildir.

Mezkûr âyet-il kerîmede ise [أُمَّةً] lafzını takip eden vasıf, genel bir vasıftır. Bunun için onu, nekira olmaktan çıkarmamıştır. Bu husus, tefsir kitaplarında verilen [أُمَّةً] mânâsından gâyet

vâzıhtır. Nitekim mânâsı hakkında pek çok ihtilaf göreceksin. O nedenle [أَمَّةٌ] kelimesi hakkında râcih olan, ma'rife değil nekira olmasıdır. Buradaki beyânî olan [مِنْ] (min)'in alâmeti, kendisine tâbi olanın nekira yahut ma'rife olması değildir, bilakis [أَمَّةٌ] nekira olunca na't olur ve [أَمَّةٌ] ma'rife olunca hâl olur şeklinde [مِنْ] ve mecrûrunun salâhiyetidir. Burada [مِنْ] ve mecrûru ne hâl olmaya, ne de na't olmaya elverişlidir. O halde buradaki [مِنْ] (min), beyânî değil, teb'îdîdir.

3. Üçüncü alâmet: Muraccâh (tercihlilik) alâmetidir, yani beyânî olan [مِنْ] harfi ile teb'îdî olan [مِنْ] harfi arasındaki diğer tüm âmillere denk olduğunda, bu alâmet, -mevcut olması halinde- beyânî olan [مِنْ] harfini tercih edilir hale getirir. Çünkü bu alâmet, beyânî olmadıkça [مِنْ] harfi ile birlikte bulunmaz. Bu alâmet şudur: [مِنْ] harfinden önce [مَا] (mâ) ve [مَهْمَا] (mehmâ) geldiği zaman, bu ikisi beyânî olan [مِنْ] harfini tercih ettirir. Meselâ; مَا يَفْتَحُ اللَّهُ لِلنَّاسِ مِنْ رَحْمَةٍ **Allah'ın insanlara açacağı rahmetten hiçbir şey yoktur ki...** [Fâtır 2] Burada [مِنْ] harfinden önce [مَا] gelmiştir. Dolayısıyla [مِنْ رَحْمَةٍ] "rahmetten" kavlinin, beyân için olması tercih edilir.

Meselâ; مَهْمَا تَأْتِيَا بِهِ مِنْ آيَةٍ **(Dediler ki) bize âyetten (mûcizeden) her ne getirirsen getir...** [el-A'râf 132] Burada [مِنْ] harfinden önce [مَهْمَا] gelmiştir. Dolayısıyla [مِنْ آيَةٍ] "âyetten" lafzının, beyân için olması tercih edilir.

Muraccâh âmil diyoruz, çünkü beyânî olan [مِنْ] harfinden önce [مَا] (mâ) ve [مَهْمَا] (mehmâ) edatlarının gelmesi zaruret değildir.

Söz konusu âyet-il kerîmede ise beyânî ve teb'îdî olan [مِنْ] harfinin âmilleri denk değildir, bilakis [مِنْ] harfinin teb'îdî olduğuna delâlet ederler; gerek hitâbın siyâkına, yani hitâbın kendisiyle başladığı lafza müteallik delillere göre, gerekse âyetteki talep mevzusuna müteallik delillere göre. Kaldı ki "tartışmalı" bir denklik olsa, beyânî ve teb'îdî olan [مِنْ] harfini ayırt etmek müşkül olsa, dolayısıyla bu muraccâh alâmete [مَا ve مَهْمَا] başvursak bile, [مِنْكُمْ] "sizden/içinizden" lafzından önce, ne [مَا] (mâ)'nın, ne de [مَهْمَا] (mehmâ)'nın vârit olduğunu görürüz ki beyân için muraccâh olabilsin.

Tekrarlıyoruz; bu muraccâh alâmeti, diğer âmillere denk olduğu zaman, Araplar tarafından beyânî ve teb'îdî olan [مِنْ] harfini ayırt etmek için kullanılan bir alâmettir. Dolayısıyla denklik olmadığına, bu muraccâh alâmetine başvurulmaz.

İşte bütün bu hususlara binâen; وَلَتَكُنْ مِنْكُمْ أُمَّةٌ يَدْعُونَ إِلَى الْخَيْرِ وَيَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ **Aranızdan, Hayr'a [İslam'a] dâvet eden, ma'rufu emreden ve münkerden nehyeden bir ümmet bulunsun. İşte onlar kurtuluşa erenlerin ta kendileridir!** [Âl-i İmrân 104] âyet-il kerîmesindeki [مِنْ] harfi teb'îd içindir. Yani âyette zikredilen farzları edâ etmek üzere Müslümanlardan bazıları, bir ümmet [kitleleşmiş bir cemaat] ikâme etmelidirler.

H. 03 Rabi'-us Sâni 1429
M. 08 Nisan 2008